

АЛИШОВА МАХАБАТ КУЛТАЕВНАНЫН
АНГЛИС ЖАНА КЫРГЫЗ ТИЛДЕРИНДЕ ДҮЙНӨНҮН ТИЛДИК
СҮРӨТҮН САЛЫШТЫРЫП ИЗИЛДӨӨ (КӨРКӨМ, СТИЛИСТИКАЛЫК
ТИЛДИК КАРАЖАТТАРДЫН НЕГИЗИНДЕ) деген темасына : 10.02.20
-тектештирме - тарыхый, типологиялык жана салыштырма тил илими
боюнча филология илимдеринин доктору окумуштуулук даражасын
изденип алуу үчүн жазылган диссертациясына

Пикир

Диссертация негизинен мазмундуу, оригиналдуу, актуалдуу жана кызыктуу илимий эмгек. Теманын актуалдуулугу. Азыркы ааламдашуу доорунда жалпы адамзатты өзүнүн маданияты, менталитети, тарыхы жана тили жок элестетүүгө мүмкүн эмес. Адам баласынын тышкы дүйнө менен карым- катышынын натыйжасында бул дүйнөнүн жана курчап турган чындыктын ар кандай жактары жөнүндөгү түшүнүктөрү жана дүйнөнүн көп кырдуу моделдери калыптанып, башкача айтканда, дүйнөнүн сүрөтү пайда болот. Азыркы мезгилде тил жөнүндөгү изилдөөлөр тигил же бул этностун маданияты менен тыгыз байланышта жүргүзүлөт. Ал өзүнө дүйнөнүн тилдик сүрөтү, улуттук дүйнө сүрөтү, лексема жана концепт сыяктуу түшүнүктөрдү камтыйт.

Дүйнөнүн тилдик сүрөтү адамдын дүйнө таанымындагы онтологиялык жана логикалык-түшүнүктүк негиздери менен шартталган дүйнөнүн универсалдуу моделин пайда кылат. Ошону менен бирге, ар бир этномаданияттык жамаат бул дүйнө моделин белгилүү бир улуттук тилдин чегинде реалдуу турмуштагы фактыларды өзүнүн маданий-тарыхый салттарына, нормаларына, ишенимине жана жашоо образына ылайык чагылдыруу аркылуу жаратат. Азыркы тил илиминде дүйнөнүн тилдик сүрөтү эки өңүттөн каралып жүрөт. Биринчи өңүттө дүйнөнүн тилдик сүрөтү аң-сезим менен чындыктын карым-катышынын контекстинде каралса, экинчи көз карашка ылайык, тил менен маданияттын ажырагыс биримдигине байланыштуу изилдөөгө алынат. Изилдөөчүнүн диссертациясында ушул жогоруда айтылган эки багытты да эске алгандыгында. Андыктан англис жана кыргыз тилдериндеги дүйнөнүн тилдик сүрөтүн элдик оозеки чыгармачылыктын уникалдуу үлгүсү болгон “Манас” эпосунун түп нускасы жана анын англис тилиндеги котормосун салыштыруу аркылуу изилдөө зарылдыгы диссертациялык ишибиздин темасынын актуалдуулугун айгинелейт. Демек, илимий ишке концептуалдык ыкма аркылуу лингвопоэтикалык анализ жүргүзүү жана аны комплекстүү изилдөө зарылдыгы изилдөө ишинин актуалдуулугун түздөн-түз шарттайт. Мындан сырткары концепттерге лингвопоэтикалык анализ жасоо жана эпикалык чыгарманы которууда котормо категориясына таянуу аркылуу адекваттуулукка жетүүгө жана башка маданияттагы ДТС тин сүрөтүн көрүү мүмкүнчүлүгү түзүлөөрүн айгинелейт .

Илимий иштин жанылыгы ДТСтин англис жана кыргыз эпикалык

чыгармаларынын негизинде алгачкы болуп изилденип жаткандыгы .

“Манас” эпосунун түп нускасы менен анын англис тилиндеги котормосуна концептуалдык багыттын негинде лингвопоэтикалык, лингвостилистик, адабий жана семиотикалык өнүктөрдөн иликтөө жүргүзүлүп, түп нуска менен котормонун ортосундагы дал келбестиктер, айырма- жалпылыктардын аныкталышы, ошондой эле котормого экстралингвист- тикалык релеванттуулуктардын тийгизген таасиринин көрсөтүлүшү тектеш эмес тилдердеги эпикалык жанрдын которулушунда ДТСтин өзгөчөлүктөрүнүн конкреттүү тилдик фактылардын негизинде көрсөтүлүшү автордун жеке салымы болуп эсептелет.

Изилдөөнүн максаты. Дүйнөнүн тилдик сүрөтүн изилдөөдө “Манас” эпосунун түп нускасы менен анын англис тилиндеги котормосунун негизинде кыргыз жана англис тилдериндеги дүйнөнүн тилдик сүрөтүнө концептуалдык талдоонун негизинде лингвопоэтикалык ыкманы пайдалануу менен комплекстүү талдоо жасоо менен ДТСтин кыргыз тилиндеги маңызын ачып берүү эсептелет.

Изилдөө ишинен алынган натыйжаларды, корутунду-тыянактарды тектеш жана тектеш эмес тилдерди салыштыруу боюнча практикалык сабактарда, фольклористика, Манас таануу сабактарын өтүүдө колдонууга болот.

Ал эми теориялык баалуулугу диссертациялык изилдөөнүн жыйынтыктары, каражаттары когнитивдик лингвистика, лингвостилистика, стилистика, кеп маданияты, семиотика, котормо прагматикасы, герменевтика, поэтика боюнча лекциялык курстарды өтүүдө жана ошондой эле жогорку окуу жайларында окутулуучу тексттик лингвистика, көркөм текстке лингвистикалык талдоо, кеп маданияты, стилистика, лингвокультурология, көркөм чыгарманын тили, котормонун теориялык курстарын өтүүдө пайдалуу маалыматтарды алса болот.

Илимий иштеги жыйынтыктар диссертациянын коргоого коюлуучу негизги жоболоруна жооп берет . ДТСтин дүйнө тааным категориялары көп кырлуу менталдык көрүнүш болуп саналуу менен бирге белгилүү бир улуттагы адамдардын дүйнөнү, айлана чөйрөсүн кабыл алуусун аныктоо менен алар жөнүндөгү билимди көрсөтүүсүн иликтөө иштин максатына ылайык келип , ар бир улуттун дүйнөнү кабыл алуусу , ой тутумдары улуттук менталдык өзгөчөлүккө ээ болгондугун дадилдөө менен бирге алардын бири бирине болгон тыгыз байланыштарын көрсөтө алгандыгы иштин максатына жеткендигин көрсөтөт. Улуттук менталдык көрүнүштү берүүдө тилдин деңгээлиндеги баардык каражаттар катышкандыгын жана алардын менталдык категориялар менен байланышта болгондугун белгилөө диссертациядагы негизги багытты камтыйт. Ал эми менталдык-когнитивдик бирдиктер катары эсептелген концептилерди изилдөө аркылуу сөз болуп жаткан дүйнө таанымдын маданий-менталдык бөтөнчөлүктөрүн ачып берүүдө маданий-менталдык бөтөнчөлүктөргө

карабай, дүйнөнү таанып билүү процесси акыры келип, адамзаттык масштабдагы, адамзатка тиешелүү болгон базистик түшүнүктөргө, маданий универсалийлерге, жалпы адамзатка тиешелүү адеп-ахлактык, нравалык баалуулуктарга, логико- психологиялык категорияларга негизделгендиги диссертациялык теманын же ДТСтин ар тараптан изилдөөсүнө шарт түзөт. Алишова Махабат Култаевнанын илимий иши фольклордук чыгармаларга негизделип, ар бир улуттун тарыхын, маданий өзгөчөлүгүн, ой тутумунун бири биринен айрымаланып тургандыгын көрсөтүү менен ДТСТИ изилдөөдө жогорудагы айтылган өзгөчөлүктөрдү изилдейт. Илимий ишти концептик багытта кароо менен гана чектелип калбастан, комплекстүү талдоо жасоо максатында лингвопоэтикалык иликтоонун негизги бөлүктөрү катары линвистикалык, стилистикалык, филологиялык (адабий) жана семиотикалык анализден турган талдоону колдонгондугу иштин жаңылыгы гана болуп эсептелбестен жалпы эле филология жана кыргыз тил илимине кошкон чоң салымы боло алат.

Алишова Махабат Култаевнанын диссертациялык изилдөөсү сөзсүз түрдө илимий чөйрөгө кызыгуу жана талкуу жаратарында шек жок жана дүйнө таанудагы кыргыз менталитетин, маданиятынын өзгөчөлүктөрүн дагы бир жолу тактап берери шексиз.

Бул илимий иш теориялык жана практикалык жактан өтө бай эпостук каражаттардын негизинде иштелип чыккандыгын эч ким тана албайт. Диссертанттын тырышчаактыгы, эмгекчилдиги жана илимий ишке берилгендигин белгилеп кетүү шарт. Бул илимий изилдөө Кыргыз Республикасынын Жогорку Аттестациялык Комиссиясы тарабынан коюлган талаптарына толук жооп берет, филология илиминин доктору деген наамды алууга татыктуу жана сунуштайм.

Диссертациялык иштин илимий консультанты
ф.и.д., профессор Караева З.

Адистиги: 10.02.20 -тектештирме - тарыхый, типологиялык жана салыштырма тил илими.

ШТИЮ

КЭУдеги филология болумунун башчысы .

Мобилдик телефону : 0773 14 30 61

*Подпись Караевой З. Вереса
ст. инспектор ОК*

